

( )

«

»

.....
Написане і підготовлене Європейським центром захисту прав людини
Мідлсекський університет, Лондон Грудень 2020 р.

Middlesex
University
London

Керівництво охоплює складні правові аргументи, якими обґрунтовуються заяви щодо порушення окремих найбільш серйозних положень Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція): право на життя (стаття 2), право на свободу від катувань та нелюдського поводження (стаття 3) та право на свободу від дискримінації (стаття 14). Зокрема, воно надає рекомендації та аналіз щодо таких питань:

	2 3	
.....		4
« ..... » (« ..... »)		5
..... « ..... »		6
.....		7
.....		10
.....		11
..... , . . .		12
.....		13
..... / ex officio		13
..... ,		15
.....		16
..... 14		16
..... , 14		17
..... 2 3		19
.....		21

2 3

1. Домашнє насильство – це глобальне явище, від якого страждають 30% жінок і яке є одним з основних джерел принижень, насильства та смертності по всьому світу, котре можна порівняти з усіма вбивствами та насильством, що спричинені збройними конфліктами.³ Воно включає в себе поширені моделі поведінки та вчиняється з метою контролю, залякування і приниження, часто посилюється з часом і має відомі тригери. Тому воно відрізняється від будь-якого іншого ситуативного насильства і вимагає контекстуального розуміння динаміки та розпізнавання цілеспрямованої моделі поведінки та впливу, а не низки окремих дій.
2. Згідно з ustalеним правом, стаття 2 Конвенції вимагає від Держави не лише утримуватися від навмисного та незаконного позбавлення життя, а й вживати заходів для захисту тих, хто знаходиться під дією її юрисдикції. Це вимагає впровадження ефективних положень кримінального права для перешкодження скоєнню правопорушень. Ці положення мають реалізовуватися за допомогою дієвих правоохоронних механізмів із запобігання, розслідування та судового переслідування таких порушень. Для того, щоб задіяти *позитивні* зобов'язання щодо запобігання ризикам для життя, які спричиняють недержавні суб'єкти, що зазвичай характерно для домашнього та сексуального насильства, Держава має бути поінформована про такі ризики. Для їх оцінки Суд сформулював тест Османа, який вимагає, щоб органи влади *«знали чи повинні були знати про реальну та безпосередню загрозу життю»*.⁴ Суд також застосовував цей тест до позитивного зобов'язання Держави захищати згідно зі статтею 3 Конвенції (*mutatis mutandis*).⁵
3. У ситуації домашнього насильства тест Османа зазвичай вимагає, щоб була принаймні одна, а в ідеалі декілька заяв про домашнє насильство,⁶ про які відомо органам влади. Тест Османа не був сформульований лише для ситуації домашнього насильства, і тому він не завжди підходить для випадків, в яких шкода та ризик її настання є тривалими та постійно наявними і, в багатьох сценаріях, не завжди чітко артикульованими як конкретна загроза. Тому важливо наголошувати на гнучкості застосування цього тесту Судом, зокрема тлумачення критеріїв *«реальний»* та *«безпосередній»* у різних випадках, які проаналізовано нижче.

«

»

(«

)»

-
4. Одразу, у першій же справі, де Суд застосовував тест Османа, він контекстуалізував його, тобто застосовував з урахуванням обставин конкретної справи, вказавши, що *«на ... питання можна дати відповідь лише у світлі всіх обставин конкретної справи»*.⁷ Також після аналізу застосувань Судом даного тесту стає зрозуміло, що ЄСПЛ часто обирає гнучкий, контекстуальний підхід до ключових складових тесту: *«знали чи повинні були знати»*, *«реальний та безпосередній»* та *«встановлена особа чи особи»*.

«реальний та безпосередній»

5. Суд застосовував і тлумачив позитивне зобов'язання Держави за статтею 2 Конвенції в різних ситуаціях. Тлумачення *«реального та безпосереднього»* варіюється залежно від природи конкретної справи, і не є чітко зрозумілим, що в кожній справі і *«реальний»*, і *«безпосередній»* розглядаються як окремі критерії. У справі *«Майорано та ін. проти Італії»*.⁸ Державу визнали відповідальною за порушення своїх позитивних зобов'язань за статтею 2 Конвенції в її матеріальному аспекті, у зв'язку з відсутністю адекватної оцінки *потенційної загрози*, у світлі тривожних ознак, яку становив для суспільства засуджений в'язень після свого звільнення. У справах *«Сашо Горгієв проти колишньої Югославської Республіки Македонії»*⁹ і *«Горовенки та Бугара проти України»*¹⁰ позитивне зобов'язання Держави було викликане вимогою регулювати та запобігати *неминучому* ризику для життя (невстановлених осіб), який включає носіння та застосування службової зброї працівникам правоохоронних органів. У справі *«Махмут Кайя проти Туреччини»*¹¹ Суд встановив, що пан Кайя – лікар, якого підозрювали у пособництві та сприянні Робітничій партії Курдистану – підлягав особливому ризику стати жертвою незаконного нападу (з боку невідомих осіб), який можна було в цих обставинах вважати реальним та безпосереднім. Оцінка ризику була здійснена Судом шляхом врахування

тодішньої ситуації в Південно-Східній Туреччині, а не на будь-яких заявлених погрозах. У справі *«Блякай та ін. проти Хорватії»*¹² Суд постановив, що ознаки психічної нестабільності та суїцидальних думок (про які заявляють свідки, але які не оцінювали професійні медики) у чоловіка, що раніше вчиняв сімейне насильство, були достатніми, щоб становити реальну та безпосередню загрозу життю, попри те, що не було зроблено жодних конкретних погроз. Поліція, яка двічі контактувала з ним того ранку, була зобов'язана діяти з належною ретельністю, щоб захистити широку громадськість. Органи влади були притягнуті до відповідальності за неспроможність захистити жертву – адвоката у шлюборозлучному процесі, яку пізніше того самого ранку було вбито цим чоловіком у її офісі і щодо якої нападник не висловлював раніше жодних погроз і не було ознак ризику. У справі *«Каяк проти Туреччини»*,¹³ що стосувалася непередбаченого вбивства дитини у школі, органи влади несли відповідальність на основі пріоритетного для органів освітньої влади обов'язку забезпечити безпеку та добробут дітей, залишених під їхнім наглядом.

6. Показово, що в кожному з цих випадків не було заявлено про жодну конкретну загрозу, що ідентифікувала б або жертву, або місце, або зловмисника, крім випадків, коли загроза витікала з володіння вогнепальною зброєю, тобто засобом заподіяння шкоди. За винятком справи Каї, у якій визначальним був конкретний контекст, загроза у цих випадках, щодо якої органи влади повинні були вдатися до запобіжних дій, залежала від непередбачуваної людської поведінки проти невідомих мішеней. Більше того, в жодному з цих випадків не було окремих доказів конкретної «неминучості». Схоже, що цей критерій задовольняла «реальність» загрози, тобто суттєва ймовірність того, що ризик матеріалізується, якщо не буде вжито запобіжних заходів.
7. У практиці Суду не визначено конкретних часових рамок «безпосередності» загрози. В багатьох випадках загроза вважається реальною та безпосередньою, як тільки вона матеріалізувалася і триває. Суд обрав цей підхід у зазначених вище справах та у справі *«Онер'їлдіз проти Туреччини»*,¹⁴ у якій встановлено, що Державою було порушено позитивні зобов'язання, які стосувалися необхідності вжити превентивних заходів з метою захисту мешканців нетрів міста від небезпеки для їхнього життя та здоров'я, яку становило розташоване поряд муніципальне сміттєзвалище. Попри те, що з моменту оприлюднення звіту з попередженням про ризик 7 травня 1991 року до матеріалізації загрози у вигляді вибуху на сміттєзвалищі 28 квітня 1993 року пройшло майже два роки, Суд встановив, що ризик був «реальним та безпосереднім» протягом всього періоду, маючи на увазі що він був виявлений і не припинявся.

«

»

8. Суд вирішив, що ризик *«реальної та безпосередньої»* загрози слід оцінювати з належним урахуванням конкретного випадку домашнього насильства, передусім повторюваності послідовних випадків насильства у сім'ї.¹⁵ Це вимагає застосування підходу з урахуванням гендерних особливостей, нещодавно сформульованого Судом у справі Володіної проти Росії: *«боротьба з суттєвою гендерною нерівністю вимагає гендерно чутливого тлумачення та застосування положень Конвенції, що бере до уваги фактичну нерівність між жінками та чоловіками і те, як вона впливає на життя жінок»*.¹⁶
9. Суд встановив характерні ознаки та вимоги, які притаманні домашньому насильству:
  - a. випадки насильства в сім'ї необхідно сприймати як безперервну шкоду, а загальне насильство – як низку пов'язаних між собою подій;¹⁷
  - b. загальна вразливість жертв домашнього насильства і те, що вони часто не повідомляють про такі випадки, вимагає більш рішучої реакції з боку Держави;¹⁸
  - c. існує багато видів домашнього насильства, і не всі з них призводять до тілесних ушкоджень (наприклад, психологічні чи економічні знущання), тому захисні заходи не повинні залежати від серйозності ушкоджень;¹⁹

- d. у роботі зі справами стосовно домашнього насильства необхідна належна ретельність, окрім того у контексті проваджень щодо насильства в сім'ї потрібно враховувати особливий характер домашнього насильства, визначений у Преамбулі до Стамбульської конвенції.²⁰
10. Таким чином, важливо спиратися на прецедентне право Суду і підкреслювати особливі характеристики домашнього насильства. Домашнє насильство за своєю природою циклічне, повторюване в часі з тенденцією до ескалації.²¹ Відповідно, воно відбувається у рамках відомих параметрів, з відомими ризиками та чинниками ескалації (в т. ч. вживання наркотиків, зловживання алкоголем, розірвання стосунків і розлучення). Насильство утворює цілеспрямовану модель поведінки, націлену на досягнення контролю над жертвою. Винуватець повторює випадки насильства знову і знову проти своєї жертви завдяки наявності доступу до жертви та знання її щоденної рутини. Насильство часто відбувається вдома, оскільки це є зоною унікального доступу та контролю. Однак доступ до жертви напряму, а не її місцезнаходження, є визначальною ознакою того, де відбувається насильство, що продемонстровано у справах Суду, де смертельне насильство відбулося поза стінами оселі.²²
11. У більшості справ про домашнє насильство у першій заяві жертва зазначає, що має досвід насильства над собою, тобто органам влади вже відомо, що це не поодинокий випадок.²³ Суд справедливо наполягає на тому, щоб розглядати повідомлені випадки як постійну шкоду та загрозу, незважаючи на часовий період, під час оцінки ризику.²⁴ Однак Суд і національні органи влади також повинні розуміти, що останнім часто відомо (навіть без належної ретельності, яка вимагається у таких випадках)²⁵ з найпершої заяви, що насильство – це не один випадок, і в цей момент слід проводити оцінку ризику смертельних наслідків.²⁶
12. Визначення «безпосередньої загрози», наведене у Пояснювальній доповіді до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської конвенції), враховує такий контекст: *«стосується будь-яких ситуацій домашнього насильства, в яких шкода виявляється неминучою або вже матеріалізувалася і може трапитися знову»*²⁷ (підкреслення додано). Суд застосував схоже тлумачення у справі «Опуз проти Туреччини»,²⁸ яка стосувалася домашнього насильства зі смертельними наслідками. Зокрема Суд постановив, що: *«під час розгляду історії цих стосунків було очевидно, що винуватець раніше вчиняв домашнє насильство, відповідно, існував значний ризик подальшого насильства»*, а також що насильство слід вважати ланцюгом взаємопов'язаних подій. Суддя Пінто де Альбукерке наслідуює визначення Стамбульської конвенції у своєму спостереженні, що *«повторюваність та ескалація, притаманні більшості випадків домашнього насильства, робить дещо штучним, навіть шкідливим, вимогу безпосередності ризику. Навіть якщо ризик може й не бути неминучим, це вже серйозний ризик, коли він наявний»*.²⁹
13. Тлумачення тесту Османа, згідно з яким ситуація відіграє вирішальну роль в оцінці загрози, не є новим для Суду; його застосовували у справах Північно-Східної Туреччини³⁰ і вже застосовували у справах про домашнє насильство.³¹ Суд також визнав, що тест Османа необхідно застосовувати зважаючи на «реальність» ризику (навіть без прямих загроз) в обставинах, коли «безпосередність» загрози не є ні конкретною, ні такою, що піддається визначенню.³² На противагу багатьом справам, у яких застосовують тест Османа, у справах про домашнє насильство винуватець загрози відомий і жертва або, ймовірно, жертви (у т. ч. і зокрема діти жертви)³³ відомі, так само як і гендерно обумовлений мотив контролювати, залякувати, карати, мститися. Можна стверджувати, що, як щойно органи влади дізналися про випадок домашнього насильства, загроза шкоди вже «матеріалізувалася і триває» тобто є значна ймовірність, що шкоду буде заподіяно знову, якщо не вжити запобіжних заходів.

«знали або повинні були знати»

14. Для того, щоб встановити, чи органи влади *«повинні були знати»* про загрозу життю чи здоров'ю

людини, Суд повинен взяти до уваги не лише інформацію, про яку їм було повідомлено, а й те, про що органам влади мало бути відомо за умови застосування належної ретельності та в конкретних обставинах і контексті справи.³⁴ Міжнародні правозахисні організації та механізми, в т.ч. Комітет ООН щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок,³⁵ Міжамериканська комісія прав людини та Додатковий механізм до Конвенції щодо запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок (Конвенції Белен-ду-Пара)³⁶, а також Спеціальний доповідач ООН щодо насильства стосовно жінок³⁷ послідовно зазначають, що у випадках, коли Держава не діє з *належною ретельністю* для запобігання насильству стосовно жінок, в т.ч. з боку приватних осіб у межах їхнього приватного життя, або для розслідування та покарання такого насильства чи надання компенсації, ця Держава може нести міжнародну відповідальність за дії приватних суб'єктів.

15. Таким чином, розгляд належної ретельності є істотним для будь-якої оцінки конструктивного знання. Для того, щоб провести таку оцінку, слід брати до уваги конкретні умови домашнього насильства, як наведено вище, а також вимогу належної ретельності у швидкому розслідуванні випадку домашнього насильства і наданні захисту жертві.³⁸ У ході розслідування потрібно переконатися, чи були раніше випадки знущань; попередньо заявлені випадки; судимості винуватця; володіння, використання чи доступ до зброї, наявність дітей, погрози на адресу жертви, а також ознаки проблем психічного здоров'я / наркотичної чи алкогольної залежності – всі ці фактори впливають на проведення оцінки ризику смертельних наслідків.³⁹ У рамках цього можна виявити співпадіння фактів та доказів, на які покладається аргументація щодо порушення матеріального аспекту статті 2 або 3 Конвенції та неможливістю вжити належних слідчих та запобіжних заходів у відповідь на попередній інцидент, який сам по собі породжує процесуальне порушення статті 3 Конвенції.
16. Суд неодноразово вказував, що у роботі зі справами про домашнє насильство необхідна «особлива ретельність», також під час провадження у справах на національному рівні необхідно обов'язково враховувати особливості домашнього насильства.⁴⁰ Більше того, міжнародні та регіональні органи визнають, що брак дій з належною ретельністю з боку Держави сприяє атмосфері безкарності:
  - a. Загальна рекомендація Комітету CEDAW 35: *«Невиконання Державою будь-яких відповідних заходів для попередження гендерно-обумовленого насильства над жінками, коли органи влади знають або повинні знати про небезпеку насильства, або відсутність розслідування, притягнення до відповідальності та покарання, а також ненадання репарацій жертвам/ потерпілим від таких дій, дає негласний дозвіл або заохочення до гендерно-обумовленого насильства над жінками. Така неспроможність або упушення становлять порушення прав людини».*⁴¹
  - b. Спеціальний доповідач ООН щодо запобігання катуванням: *«Домашнє насильство становить жорстоке поведіння або катування щоразу, коли Держави потурають забороненій поведінці своєю неспроможністю захистити жертв і запобігти забороненим діям, про які вони знали або повинні були знати, у приватній сфері ... Держави несуть міжнародну відповідальність за катування, коли їм не вдається – через байдужість, бездіяльність або прокурорську чи судову пасивність – проявити належну ретельність у захисті від такого насильства, або коли вони легітимізують домашнє насильство шляхом, наприклад, дозволу чоловікам «виховувати» своїх дружин або не криміналізації подружнього зґвалтування – дій, які можуть становити катування».*⁴²
  - c. Міжамериканська комісія з прав людини: *«...загальна та дискримінаційна судова неефективність також створює клімат, що сприяє домашньому насильству, оскільки суспільство не бачить доказів бажання Держави, як представника суспільства, вживати ефективних заходів для накладання санкцій за такі дії».*⁴³
17. З приводу такої безкарності Суд вже наголошував: *«...загальне ставлення місцевих органів влади – наприклад, те, як поводяться з жінками у відділках поліції, коли вони повідомляють про домашнє насильство, та судова пасивність у наданні ефективного захисту жертвам – створює*

клімат, що сприяє домашньому насильству».⁴⁴ Суд також у багатьох випадках вказував, що навіть коли органи влади не залишалися повністю пасивними, вони все одно не виконували своїх обов'язків за статтею 3 Конвенції, бо вжиті заходи не втримали кривдника від скоєння подальшого насильства стосовно жертви.⁴⁵

18. «Пасивність» суду або розслідування – це оманливо м'який термін (до альтернативних визначень належить байдужість, прийняття та мовчазність), який нехтує тим фактом, що *не* вдаючись до дій, поліція та прокурор порушують свої позитивні обов'язки захищати, а часто й національне законодавство, що вимагає від них дій. Він також дає неправильне уявлення про дії, а не лише упушення, які утворюють таку «пасивність»: рішення *не* повідомляти про випадок домашнього насильства, *не* відкривати провадження або *не* починати розслідування, *не* притягувати до відповідальності, *не* видавати захисний наказ – власне, всі рішення, які так часто позбавляють жертву правового захисту і повертають її у приватну сферу.
19. Суд у справі «Талпіс проти Італії»⁴⁶ дійшов висновку, що на неналежну оцінку ризику для життя чи здоров'я не можна спиратися для заперечення знання про існування загрози. Цей підхід сформульовано також у Пояснювальній доповіді до статті 51 Стамбульської конвенції щодо «Оцінки ризиків та управління ризиками».⁴⁷ Було б шкідливо для захисту, який надає Конвенція, якби Держава мала змогу уникнути обов'язку захищати життя, спираючись на недогляд або дискримінаційне ставлення своїх агентів.
20. Рішення Великої палати у справі «Курт проти Австрії», що очікує прийняття, може надати подальше роз'яснення застосуванню тесту Османа до ситуацій домашнього насильства.⁴⁸

21. У законодавстві багатьох країн визначення злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, та процедури їх розслідування містять усталені дискримінаційні гендерні стереотипи, обмежуючи дефініцію «зґвалтування» тільки жертвами, які фізично опираються, і кривдниками, які вдаються до фізичного насильства або погрози ним. Деякі внутрішні закони також покладають на жертву тягар притягнення винуватця до відповідальності, що особливо проблематично у сімейних стосунках, враховуючи нерівність співвідношення сил чоловіків та жінок. Обидві ці проблеми становлять суттєві перешкоди для правосуддя.

22. Вимога визначення дефініції зґвалтування та інших форм сексуального насильства на основі згоди є загальноприйнятим принципом у міжнародному правозахисному та кримінальному праві. Цю вимогу окреслює Суд⁴⁹ та правозахисні інструменти і механізми, в т. ч. Загальна рекомендація Комітету CEDAW №35;⁵⁰ практика Комітету CEDAW;⁵¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція); Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС);⁵² Міжамериканський суд з прав людини (Міжамериканський суд);⁵³ Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (далі – МКТР);⁵⁴ Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (далі – МКТЮ);⁵⁵ та Звіт півкулі про сексуальне насильство та дитячу вагітність у Державах, що є сторонами Конвенції Балан-до-Пара, Комітету експертів MESECVI.⁵⁶

23. У стандартах прав людини відбулися важливі зміни, що підсилюють і ще більш деталізують підхід, який Суд розробив у справі «М.С. проти Болгарії» у 2003 році у зв'язку з визначенням зґвалтування на основі згоди та його розслідування. У цій справі Суд, серед іншого, констатував, що «хоча на практиці іноді буває важко довести відсутність згоди, якщо немає “прямих” доказів зґвалтування, таких як сліди насильства або безпосередні свідки, тим не менш, органи влади мають розглянути всі факти та прийняти рішення, оцінивши всі супутні обставини справи».⁵⁷

24. Стаття 36 Стамбульської конвенції надає визначення сексуального насильства, в т.ч. зґвалтування, яке вимагає, щоб Держави криміналізували «здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета», водночас стверджуючи, що «згоду повинно бути надано добровільно як результат вільного волевиявлення особи, отриманого в контексті супутніх обставин».

25. Як підкреслено в Пояснювальній доповіді до Стамбульської конвенції, притягнення до відповідальності за сексуальне насильство, в т.ч. зґвалтування, вимагає «оцінювання доказів беручи до уваги чутливість ситуації, за результатами якої в кожному конкретному випадку з'ясується, чи давала жертва добровільну згоду на статевий акт». Більше того, таке оцінювання має визнавати «цілий спектр поведінкових реакцій жертв на сексуальне насильство та зґвалтування, але не повинно ґрунтуватися на припущеннях щодо типової поведінки в таких ситуаціях».

26. Комітет CEDAW у справі «Вертідо проти Філіппін» рекомендував:

(i) переглянути визначення зґвалтування у законодавстві з метою поставити в його центр брак згоди;

(ii) усунути будь-які законодавчі вимоги, які передбачають, що сексуальне насильство має вчинятися силою або шляхом застосування насильства, і будь-які вимоги доказу проникнення, а також мінімізувати повторну віктимізацію заявника (або людини, що пережила насильство) у ході розслідування та судового розгляду цього випадку, шляхом прийняття визначення сексуального насильства, яке або: а) вимагає наявності «недвозначної та добровільної згоди» та вимагає доказу з боку обвинуваченого щодо кроків, вжитих для з'ясування, чи заявник/людина, що пережила насильство, дала згоду; або б) передбачає вимогу, що акт відбувся в «примусових обставинах», і включає широкий спектр примусових обставин»⁵⁸.

Комітет постановив, що не можна припускати, що жертва погодилась, якщо вона не опирається небажаній сексуальній поведінці фізично, «незалежно від того, чи винуватець погрожував вдатися або вдався до фізичного насильства».⁵⁹

27. Комітет CEDAW вимагає, щоб Держави «забезпечили те, щоб визначення сексуальних злочинів, у т.ч. подружнього зґвалтування та зґвалтування під час знайомства/на побаченні, ґрунтувалося на відсутності вільно наданої згоди і враховувало обставини примусового характеру».⁶⁰
28. 22 листопада 2019 р. Платформа семи незалежних регіональних експертних механізмів та експертних механізмів ООН щодо насильства стосовно жінок та прав жінок спільно закликала всі Держави гарантувати, щоб визначення зґвалтування базувалося на відсутності згоди, відповідно до міжнародних стандартів.⁶¹

, . .

29. Домашнє насильство завдяки своєму фізичному та психологічному впливу робить жертву вразливою. Це є фактором, який слід повноцінно враховувати і який має слугувати розумінню того, чи супроводжувався статевий акт згодою.
30. У справі «Е.Б. проти Румунії», цитуючи справу «М.С. проти Болгарії», Суд постановив, що у випадках, де є сумніви щодо фактів справи, це вимагає «оцінки достовірності зроблених заяв з урахуванням чутливості ситуації та перевірки всіх супровідних обставин».⁶² Більше того, вкрай необхідно, щоб слідчі органи оцінили особисті обставини та становище заявниці в рамках зобов'язання Держави проявляти належну ретельність, оскільки це дозволить провести більш ретельний аналіз, чи заявниця була спроможна та здатна дати згоду на статевий акт. Суд дав негативну оцінку тому факту, що жодна з особистих обставин заявниці і жодна з обставин інциденту не була розглянута тими, хто приймав рішення щодо справи.⁶³ Більше того, суд наголосив, що не слід було надмірно акцентувати увагу на відсутності доказів спротиву заявниці.⁶⁴
31. Гаазькі принципи щодо сексуального насильства (2019)⁶⁵ визначають фактори, які впливають на те, чи був акт сексуального характеру здійснений без справжньої, добровільної, конкретної та тривалої згоди.⁶⁶ Невичерпний список факторів, які були визначені та вважаються релевантними для встановлення того, чи було акт здійснено без згоди, включає, серед інших, «нерівні стосунки між винуватцем та постраждалою особою через різноманітність можливих факторів», до яких може належати знання про те, що винуватець раніше застосував насильство проти потерпілої особи або третьої сторони в якості покарання за невиконання власних вимог,⁶⁷ а також ситуація, в якій страх постраждати від сексуального насильства цілком обґрунтований через атмосферу терору, створену винуватцем.⁶⁸ Обставини примусового характеру, які досить поширені у випадку домашнього насильства, свідчать про те, що не можна припускати, що згода була надана добровільно, якщо це відбулося у «ситуації вразливості».⁶⁹
32. Презумпція тривалої згоди у шлюбних стосунках, зокрема у тих випадках, коли було зафіксовано факт домашнього насильства, порушує право жінки на автономію, безпеку та тілесну недоторканність. Зважаючи на динаміку нерівноправ'я у стосунках, зокрема коли дружина переживає постійні погрози та прояви насильства, Держава повинна забезпечити, щоб під час оцінки дійсності згоди бралися до уваги обставини примусового характеру. Зґвалтування в такому контексті слід вважати не «окремим інцидентом», відокремленим від домашнього насильства, а продовженням та кульмінацією насильства, де зґвалтування – це ультимативний акт контролю, домінування та підкорення (крім вбивства).
33. На основі зазначених вище стандартів докази примусової поведінки, наявні в ситуаціях домашнього насильства, є ключовим фактором, яким повинні керуватися органи влади при інтерпретації згоди у випадках подружнього зґвалтування. Примусова поведінка може являти собою фізичну або не фізичну загрозу. Докази відносин, за яких жертва підкоряється винуватцю, релевантні для визначення існування примусової поведінки, яка зробила б згоду

недійсною. Підкорення може бути зумовлене різноманітними ситуаціями, в тому числі тими, у яких потерпіла особа має будь-які залежні стосунки (сімейні чи особисті, фінансові, юридичні або професійні) з винуватцем.

-
34. Міжнародні стандарти прав людини підкреслюють обов'язок Держав звертати особливу увагу у випадку злочинів, вчинених у домашній обстановці, в т. ч. подружнього зґвалтування. У Стамбульській конвенції зазначено, що у випадках насильства щодо жінок це має бути обтяжливою обставиною, якщо «правопорушення було вчинено проти колишнього чи теперішньої дружини/чоловіка або партнера, як це визнається національним законодавством, членом сім'ї, особою, яка проживає разом з жертвою, або особою, яка зловжила своїми повноваженнями».⁷⁰
  35. Комітет CEDAW та Комітет ООН з прав людини рекомендують Державам колишнього Радянського Союзу, в т.ч. Киргизстану (2018),⁷¹ Таджикистану (2018),⁷² Білорусі (2016),⁷³ Латвії (2014)⁷⁴ та Литві (2014)⁷⁵ однозначно криміналізувати подружнє зґвалтування. Важливо зазначити, що наведені вище країни, які раніше входили до складу Радянського Союзу, мають схожі визначення злочинів сексуального насильства, а також схожі системи кримінального правосуддя.
  36. Група експертів щодо дій проти насильства стосовно жінок та домашнього насильства Ради Європи (GREVIO) також зазначає, що сексуальне насильство та зґвалтування є «поширеною формою реалізації влади та контролю в стосунках насильства, вони з великою ймовірністю відбуваються як під час стосунків, так і після їх розірвання. Надзвичайно важливо не допускати винятків щодо криміналізації та притягнення до відповідальності за дії, які вчинені проти нинішньої або колишньої дружини/чоловіка або партнера».⁷⁶ Більше того, у своїй оцінці щодо Албанії GREVIO рекомендує, що [злочин] «сексуальне насильство повинне включати домашнє сексуальне насильство», адже історично «закони багатьох Держав явно або неявно виправдовували подружнє зґвалтування».⁷⁷
  37. Більше того, в Посібнику ООН для законодавства щодо насильства стосовно жінок⁷⁸ конкретно наголошується, що Державам слід криміналізувати сексуальне насильство у стосунках як подружнє зґвалтування, прописати широкий спектр примусових обставин і «не повертатися до акцентів застосування сили або насильства».⁷⁹
  38. Зовсім нещодавно, 22 листопада 2019 р., Платформа семи незалежних регіональних експертних механізмів та експертних механізмів ООН щодо насильства стосовно жінок та прав жінок, спільно закликала всі Держави «чітко криміналізувати зґвалтування та сексуальне насильство у шлюбі».⁸⁰

/ ex officio

-
39. Міжнародні та регіональні стандарти, у т. ч. практика Суду⁸¹ та Стамбульська конвенція,⁸² передбачають, що органи влади повинні серйозно реагувати на всі випадки гендерно-обумовленого насильства, в т.ч. шляхом притягнення до відповідальності *ex officio* для того, щоб гарантувати доступ до правосуддя. Оскільки сексуальне насильство є особливо травматичним, метою таких стандартів є турбота про потерпілих, для того щоб не накладати на їхні плечі тягар тривалості кримінального процесу, а винуватців було притягнуто до відповідальності.⁸³
  40. У своїй Загальній рекомендації № 35 Комітет CEDAW вказує, що Держави повинні «Забезпечити ефективний доступ жертв до судів і трибуналів; забезпечити адекватну реакцію органів

державної влади на всі випадки гендерно-обумовленого насильства щодо жінок, в т.ч. шляхом застосування кримінального законодавства та, за необхідності, державного обвинувачення / *ex officio* переслідування з метою притягнення ймовірних винуватців до відповідальності у справедливий, неупереджений, вчасний та оперативний спосіб, і призначення їм належного покарання».⁸⁴

41. Щодо Росії, у справі «*О.Г. проти Російської Федерації*» Комітет CEDAW вказав, що «той факт, що жертва домашнього насильства повинна вдаватися до процедури приватного обвинувачення, коли тягар доказів покладений повністю на неї, перешкоджає жертві у доступі до правосуддя».⁸⁵ Комітет CEDAW рекомендує, щоб Росія «прийняла всеохопне законодавство щодо запобігання та боротьби з насильством стосовно жінок, в т.ч. домашнім насильством, [і] ввела обвинувачення *ex officio* за домашнє та сексуальне насильство».⁸⁶ У заключних спостереженнях щодо восьмого періодичного звіту Росії Комітет CEDAW закликав «ввести процедуру обвинувачення *ex officio* за домашнє та сексуальне насильство».⁸⁷ У заключних спостереженнях щодо шостого періодичного звіту Російської Федерації Комітет проти катувань із занепокоєнням зазначив, що рівень обвинувачувальних вироків у справах про зґвалтування дуже низький, і закликав Росію гарантувати, щоб усі звинувачення в насильстві проти жінок реєструвалися поліцією та розслідувалися швидко, неупереджено й ефективно.⁸⁸ Спеціальний доповідач ООН щодо запобігання катуванням також зазначав, що «коли Держава знає або повинна була знати, що жінці загрожує небезпека, вона повинна вдатися до позитивних кроків для гарантування безпеки жінці, навіть коли вона вагається, чи вдаватися до юридичних дій».⁸⁹
42. У справах стосовно домашнього насильства Суд зазначав, що особлива вразливість жертв домашнього насильства означає, що органи влади мають підвищений обов'язок перевірити, чи необхідно вдатися до більш рішучого підходу і «проводити розслідування за власною ініціативою».⁹⁰ У справі «*Опуз проти Туреччини*» Суд зазначив, що існують певні фактори, які можна брати до уваги під час визначення, чи слід добиватися притягнення до відповідальності після того, як жертва відкликала заяву, в т.ч. серйозність правопорушення, те, чи винуватець запланував напад, чи винуватець висловлював подальші погрози, а також ймовірність, що винуватець скоїть правопорушення повторно; «що серйознішим є правопорушення чи що більшим є ризик подальших правопорушень, то більш ймовірно, що обвинувачення повинне продовжуватися в інтересах громадськості, навіть якщо жертви відкликають свої заяви».⁹¹
- 1.Ці твердження Суду мають бути так само застосовними до справ про зґвалтування та подружнє зґвалтування. Ще більш важливо, що зовсім нещодавно Суд постановив, що «в ситуації домашнього насильства... можливість приватного обвинувачення не є достатньою».⁹²

43. Суд розгляне статтю 14 Конвенції, якщо є важлива юридична мета у визначенні того, чи заявниця постраждала від дискримінації або чи нерівність поводження є *фундаментальним аспектом* справи,⁹³ if there is an important legal purpose to determining whether the applicant has suffered discrimination, or if inequality of treatment is a *fundamental aspect* of the case.⁹⁴ Надзвичайно важливо, щоб статтю 14 Конвенції розглядали у справах про гендерно-обумовлене насильство, включно зі справами про зґвалтування та подружнє зґвалтування, враховуючи, що дискримінація – це фундаментальний аспект такого насильства, і її визнання є ключовим для належного розуміння причин, наслідків, вирішень та впливу такого насильства.
44. Загальноприйнято вважати, в тому числі з боку Суду, що гендерно-обумовлене насильство – це «форма *дискримінації жінок*».⁹⁵ Гендерне насильство «погіршує або нівелює реалізацію жінками прав людини та основоположних свобод» і таким чином потрапляє під заборону дискримінації згідно зі статтею 1 CEDAW.⁹⁶ У своїй Загальній рекомендації № 35 Комітет CEDAW зазначив, що заборона гендерно-обумовленого насильства розвинулася у принцип звичаєвого міжнародного права.⁹⁷ Крім того, зараз у міжнародному праві є усталеним те, що гендерно-обумовлене насильство може становити катування або жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження, зокрема у випадках зґвалтування, та що для розуміння рівня болю та страждання, якого зазнають жінки, необхідний гендерно чутливий підхід.⁹⁸
45. Суд неодноразово висловлював думку, що «*суттєва гендерна рівність може бути досягнута лише завдяки гендерно-чутливому тлумаченню та застосуванню положень Конвенції*».⁹⁹ Суд вказав, що неналежна оцінка серйозності та ступеню проблеми домашнього насильства сягає далі, ніж звичайна неспроможність чи відкладення боротьби з насильством щодо жінок, і є рівноцінною повторенню дій, які потурають такому насильству й відображають дискримінаційне ставлення до жертв через їхню стать.¹⁰⁰
46. Отже, фундаментально важливим є впровадження гендерної перспективи щодо реакції на домашнє насильство, у тому числі подружнє зґвалтування. З першопричинами та проявами такого насильства можна ефективно боротися, тільки якщо ті, хто відповідає за його запобігання, розуміють його неунікно гендерний характер. Застосування гендерної перспективи вимагає особливої уваги не лише до структурних нерівностей між жінками і чоловіками, а й до гострої вразливості жертв домашнього насильства, а також до гендерних стереотипів, які надто часто застосовують до очікуваної поведінки жертв домашнього насильства та підозрюваних, у тому числі у разі подружнього зґвалтування. Особливий обов'язок покладений на національні слідчі органи та суди, а також регіональні та міжнародні суди і механізми – застосовувати гендерну перспективу в усіх питаннях, що стосуються домашнього насильства, для ефективної боротьби з системним характером цих порушень.
47. У випадках гендерно-обумовленого насильства необхідно посилатися на усталені принципи Суду,¹⁰¹ а також інших правозахисних механізмів, які вказують, що насильство над жінками – це форма дискримінації жінок, яка є наслідком дисбалансу влади та сформованого історично сприйняття підлеглості становища жінок у суспільстві,¹⁰² зокрема:
- Стамбульська конвенція: «*насильство стосовно жінок є проявом історично нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, яке призвело до домінування над жінками та дискримінації жінок чоловіками та до недопущення повноцінної емансипації жінок*»; потрібно визначати «*структурний характер насильства стосовно жінок як насильства за гендерною ознакою, а також те, що насильство стосовно жінок є одним з головних соціальних механізмів, яким жінок змушують зайняти підпорядковане положення порівняно із чоловіками*».¹⁰³

- Комітет CEDAW: «гендерно-обумовлене насильство над жінками вкорінене у супутніх йому факторах, таких як ідеологія панування та привілейованості чоловіків над жінками, соціальні норми щодо чоловічої приналежності, потреба ствердити чоловічий контроль або владу, нав'язати гендерні ролі або запобігати, знеохочувати чи карати те, що вважається неприйнятною жіночою поведінкою. Ці фактори також сприяють відкритому або прихованому суспільному визнанню гендерно-обумовленого насильства над жінками, яке все ще часто розглядають як приватну справу, та широко розповсюдженій безкарності за це».¹⁰⁴
- Спеціальний доповідач ООН щодо запобігання катуванням: «повна інтеграція гендерної перспективи в будь-який аналіз катувань та жорстокого поводження є критично важливою для забезпечення повного визнання та усунення порушень, що ґрунтуються на дискримінаційних соціальних нормах щодо статі та сексуальності».¹⁰⁵

14

2 3

48. Гендерно-обумовлена дискримінація у справах щодо домашнього та сексуального насильства може проявлятися на багатьох рівнях: від гендерної мотивації винуватця до відвертих дискримінаційних коментарів з боку працівників поліції, слідчих, прокурорів, суддів, і закінчуючи нездатністю серйозно сприйняти заяву про насильство, запропонувати правовий захист, притягнути особу, що вчинила насильство, до відповідальності. Важливо визначити та розрізнити кожен імовірний прояв дискримінації з боку різних органів влади. Поки що Суд не є послідовним у застосуванні статті 14 Конвенції до таких випадків і загалом вимагав доказів систематичної дискримінації на національному рівні у зв'язку з розслідуванням та провадженнями у суді щодо цих злочинів. Коли немає прямих доказів дискримінації, Суд може брати до уваги національні та міжнародні звіти, статистику.¹⁰⁶
49. Також важливо розглянути, чи наявні будь-які додаткові підстави дискримінації, які можуть посилити вразливість жертви. Жінки-жертви злочинів можуть стикатися з різними формами дискримінації через фактори, які можуть посилити їх маргіналізацію, у т.ч. етнічність, раса, релігія, інвалідність, вік, сексуальна орієнтація, або через те, що вони належать до корінних народів і меншин, мають сільське походження або статус імігрантки.¹⁰⁷
50. Загальноприйнято, що органи влади повинні проводити «ефективне офіційне розслідування» ймовірного насильства, в т.ч. у випадках, коли таке насильство вчиняється приватними суб'єктами.¹⁰⁸
51. Суд постановив, що у випадках, коли «напад є расово вмотивованим, особливо важливо, щоб розслідування проводилося рішуче й неупереджено, з увагою до необхідності постійно посилювати осуд расизму з боку суспільства та підтримувати впевненість меншин у спроможності органів влади захистити їх від загрози расистського насильства».¹⁰⁹ Міжамериканський суд застосовував вказане твердження за аналогією, розглядаючи обсяг обов'язку належної ретельності у розслідуваннях справ про гендерне насильство, і постановив, що обов'язок розслідувати ефективно «має ширший обсяг, коли йдеться про справу щодо жінки, яка була вбита чи з якою жорстоко поводитися або особиста свобода якої постраждала в рамках загального контексту насильства стосовно жінок».¹¹⁰ Міжамериканський суд наголошував, що «коли було вчинено акт насильства щодо жінки, особливо важливо, щоб органи влади, які відповідають за розслідування, проводили його рішуче та ефективно, беручи до уваги обов'язок суспільства відмовитися від насильства щодо жінок та обов'язок Держави усунути таке насильство і дбати про те, щоб жертви були впевнені у захисті з боку Державних інституцій».¹¹¹ Суд слід закликати рутинно перевіряти, чи включає розслідування гендерно-обумовленого насильства розгляд дискримінаційного мотиву, притаманного такому насильству.
52. При оцінці того, чи є розслідування гендерно-обумовленого насильства ефективним, Суд вимагає, щоб розслідування було розпочато швидко і проведено своєчасно.¹¹² Вирішуючи, чи проводити розслідування за заявою про зґвалтування, особливо важливо, щоб процес прийняття

рішень не супроводжувався дискримінаційними стереотипами про зґвалтування та жертв зґвалтування (див. нижче). Комітет CEDAW підкреслює, що «стереотипізація впливає на право жінки на справедливий суд і судова влада повинна проявляти обережність, щоб не створити негнучкі стандарти того, якими мають бути жінки або дівчата чи що вони мають робити, коли стикаються з ситуацією зґвалтування, суто на основі упереджених уявлень про те, що визначає жертву зґвалтування або жертву гендерного насильства загалом».¹¹⁵

- 53.** Суд також бере до уваги, що дискримінаційна судова пасивність створює атмосферу, яка потурає гендерно-обумовленому насильству.¹¹⁴ Тому необхідна оцінка рішень та упущень. Наприклад, не проведення розслідування та не притягнення до відповідальності через «відсутність складу злочину» (попри явні докази насильства та тілесних ушкоджень – це рішення, а не просто *недогляд*, і таке рішення часто формується гендерними стереотипами, які мінімізують, обмежують або навіть виправдовують насильство, таким чином виводячи його зі сфери кримінально-правового регулювання.
- 54.** Існує подальша необхідність застосовувати гендерно чутливі процедури з метою приділення уваги особливому характеру гендерно-обумовленого насильства й уникнення повторної віктимізації та стигматизації. Комітет проти катувань підкреслює, що «механізми розгляду скарг та розслідування вимагають конкретних позитивних заходів, які враховують гендерні аспекти», з метою гарантувати, щоб жертви таких правопорушень, як сексуальне насильство та знущання, зґвалтування, подружнє зґвалтування та домашнє насильство могли повідомляти про них і отримувати відшкодування.¹¹⁵ Міжамериканський суд сформулював найбільш практичні заходи розслідування зґвалтування, які мінімізують ризик ретравматизації у процесі отримання достовірних доказів.¹¹⁶
- a. свідчення жертви слід приймати у безпечній та комфортній обстановці, що забезпечує приватність та додає впевненості;
  - b. свідчення жертви слід записувати, щоб уникнути необхідності їх повторювати або звести її до строго необхідного рівня;
  - c. жертві слід надавати медичну, психологічну та гігієнічну допомогу, як у рамках екстреної необхідності, так і постійно, якщо це вимагається за протоколом такої допомоги, спрямованої на зниження наслідків зґвалтування;
  - d. слід негайно провести повне медичне та психологічне обстеження персоналом з належною підготовкою тієї статі, якій віддає перевагу жертва, наскільки це можливо, і жертві слід повідомити, що її може супроводжувати особа, якій вона довіряє, якщо вона цього бажає;
  - e. слідчі дії мають бути скоординовані та задокументовані; з доказами слід обходитися обережно, в тому числі збирати необхідні зразки та проводити всі можливі аналізи для визначення можливого винуватця акту; також слід збирати інші докази, такі як одяг жертви, провести негайне обстеження місця злочину, дотримуючись належного ланцюга забезпечення збереженості доказів;
  - f. слід забезпечити доступ до дорадчих послуг або, якщо це актуально в конкретній справі, до безкоштовної правової допомоги на всіх етапах провадження.
- 55.** До дискримінаційних практик розслідування сексуального та домашнього насильства, які трапляються часто, становлять перешкоди для доступу до правосуддя і повинні бути оскарженими, належать:
- применшення правопорушення у протоколі поліції;¹¹⁷
  - прийняття прокурором рішення про «відсутність складу злочину», що призводить до закриття кримінальної справи всупереч доказам;¹¹⁸
  - наголошування на репутації жертви, в т. ч. досвід її статевого життя (див. секцію про стереотипи нижче);¹¹⁹

- підрив довіри до жертви через її вік або психічну чи фізичну інвалідність;¹²⁰
- несприятливі висновки, зроблені через затримку між випадком насильства та повідомленням про нього (на основі стереотипізації реакції жертви);¹²¹
- вимога надання доказів для підтвердження факту сексуального насильства (що призводить до відмови у провадженні);¹²²
- припущення з боку поліції, що домашнє насильство чи подружнє зґвалтування – це приватна/сімейна справа;¹²³
- офіційні спроби примирення;¹²⁴
- заходи на кшталт «конфронтацій» чи «слідчих експериментів» (які вимагають, щоб жертва повернулася на місце злочину та заново пережила цей досвід), які ретравматизують жертву і не мають або мають сумнівну доказову цінність;
- зайві інтрузивні внутрішні обстеження, які не мають доказової цінності.

56. З метою гарантування, що будь-яке розслідування буде гендерно чутливим та уважним до особливого характеру гендерно-обумовленого насильства, розслідування мають проводити агенти Держави, які мають всеохопну підготовку. Спеціальний доповідач ООН щодо насильства стосовно жінок підкреслює необхідність підготовки суддів та правоохоронців «щодо реалій різних форм гендерного насильства» та щодо змісту і застосування відповідних національних законів та міжнародних актів, в т. ч. Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), рекомендацій та спостережень Комітету CEDAW.¹²⁵ Зокрема, навчання щодо гендерного насильства має стати частиною базової підготовки офіцерів поліції для того, щоб ліквідувати погане поводження та упередження поліції щодо жінок – жертв насильства.¹²⁶ Комітет CEDAW закликав Російську Федерацію «забезпечити обов'язкове навчання суддів, прокурорів, поліцейських та інших працівників правоохоронних органів щодо суворого застосування положень кримінального законодавства, що стосується насильства над жінками та щодо інших процедур, з урахуванням гендерних аспектів роботи з жінками, які є жертвами насильства».¹²⁷ Комітет проти катувань зазначив, що Держава повинна гарантувати, що такі працівники також отримали підготовку щодо впливу гендерного насильства і стосовно того, як проявляти чутливість до жертв такого насильства з метою запобігання повторної віктимізації та стигматизації.¹²⁸

57. Зобов'язання Держав за статтями 5 CEDAW та 12.1 Стамбульської конвенції передбачають боротьбу з упередженнями та соціокультурними моделями поведінки, заснованими на гендерних стереотипах. У справах про насильство стосовно жінок *«застосування упереджених та стереотипізованих уявлень про те, що становить гендерно-обумовлене насильство стосовно жінок, якими мають бути реакції жінок на таке насильство, а також стандарти доказів, які вимагаються для підтвердження того, що воно відбулося, можуть вплинути на право жінок на реалізацію рівності перед законом, на справедливий суд і на право на ефективні засоби правового захисту»*.¹²⁹ Було визнано, що реакції жертв на насильство відрізняються, і Європейський інститут гендерної рівності¹³⁰ нещодавно підкреслив, що коли органи влади займаються *«оцінкою ризику, [вона] не повинна залежати суто від судження жертви, бо вона може пере- або недооцінювати ризик і не хоче ділитися інформацією через низку причин, в тому числі через страх за свою безпеку»*.¹³¹

58. Стосовно оцінки поведінки жертв гендерно-обумовленого насильства Суд слід закликати бути пильним у забезпеченні того, щоб жертв сексуального насильства, у тому числі подружнього зґвалтування¹³¹, не сприймали як таких, які постійно мають бажання та готові дати згоду на вчинення статевого акту; щоб докази фізичного насильства не були обов'язковими для встановлення факту зґвалтування; і щоб жертв домашнього та сексуального насильства не

вважали відповідальними за оцінку ризиків, яких вони зазнають, а також за несення тягаря притягнення винуватців до відповідальності.¹³²

59. Велика палата у справі «Константин Маркін проти Росії» визнала важливість визначення та спростування гендерно-обумовлених стереотипів.¹³³ До них мають входити:

- Звинувачення жертви: особливо важливо, щоб Держави «усунули загальноприйняті переконання, які звинувачують жертв/постраждалих та покладають на жінок відповідальність за власну безпеку та насильство, від якого вони страждають»;¹³⁴
- Очікувана поведінка жертв зґвалтування: *«стереотипізація впливає на право жінок на справедливий суд, і судова влада повинна проявляти обережність, щоб не створити негнучкі стандарти того, якими мають бути жінки або дівчата чи що вони мають робити, коли стикаються з ситуацією зґвалтування, суто на основі упереджених уявлень про те, що визначає жертву зґвалтування або жертву гендерного насильства загалом»*¹³⁵ (8.4). Зокрема, Комітет CEDAW критикував такі стереотипи та хибні уявлення: *«Вирок демонструє, що суддя дійшов висновку, що авторка має суперечливе ставлення, реагуючи водночас опором в одному випадку і підкоренням в іншому випадку, і сприйняв це як проблему. Комітет зазначає, що суд не застосував принцип того, що “відсутність спроби врятуватися з боку жертви не заперечує існування зґвалтування”, а натомість очікував певної поведінки від авторки, яку суд сприймав як не “боязку жінку, яку легко залякати”. З вироку зрозуміло, що на оцінку правдоподібності версії подій авторки вплинула низка стереотипів, оскільки авторка в цій ситуації не дотримувалася того, що очікувалося від раціональної та “ідеальної жертви”, або того, що суддя вважав раціональною та ідеальною реакцією жінки у ситуації зґвалтування»*.¹³⁶
- Гендерно упереджене припущення того, що винуватець вартий довіри: *«Винуватці сімейного та домашнього насильства відповідають і приймають рішення про своє застосування насильства. Це демонструється тим фактом, що винуватці рідко проявляють необдумане насильство. Багато винуватців не вдаються до насильства на робочому місці, в соціальному колі або у громадах, а обирають, коли, де і як застосовувати насильство». Крім того, «винуватці можуть добре вміти приховувати насильство, подаючи себе на публіці як добрих, люблячих, харизматичних та приємних, але не публічно поведуться в жорстокий, насильницький, підривний і маніпулятивний спосіб»*.¹³⁷

60. Така стереотипізація дуже поширена у справах про домашнє та сексуальне насильство, і може зображатися у свідченнях винуватця, родичів, друзів та сусідів жертви (що демонструє упереджені соціальні та культурні уявлення), працівників поліції, слідчих, прокурорів, суддів (що свідчить про пряму дискримінацію в розслідуванні та запобіганні злочинності) і навіть в урядових поданнях до Суду. Кожен такий випадок вимагає висвітлення та оскарження.

Висновки

61. Враховуючи системний та структурний характер насильства щодо жінок і проблем під час ведення справ, про які йдеться у цьому Керівництві, варто розглянути можливість клопотання перед Судом щодо застосування загальних заходів та судових наказів за статтею 46 Конвенції чи виконання рекомендацій Комітету CEDAW. Такі заходи можуть передбачати внесення змін до законодавства щодо конкретизації визначення зґвалтування або сексуального насильства на основі згоди, щодо криміналізації подружнього зґвалтування та визнання насильства в сім'ї як окремого злочину, за який передбачена кримінальна відповідальність (у країнах, де воно становить адміністративне правопорушення), щодо поширення державного обвинувачення / *ex officio* переслідування на злочини, пов'язані з насильством стосовно жінок, а також щодо прийняття закону про обов'язкову належну підготовку працівників поліції, прокурорів, суддів. Такі заходи важливі для повноцінного визнання страждань та досвіду жінок-жертв гендерно-обумовленого насильства і для виправлення неспроможності Держави змінити структурну нерівність, дискримінацію, пригноблення і гендерні ієрархії, які належать до першопричин насильства стосовно жінок.¹³⁸
62. Підсумовуючи, для гендерної перспективи при розгляді справ стосовно насильства над жінками необхідно:
- застосовувати гендерну перспективу на всіх рівнях (запобігання, розслідування, притягнення до відповідальності, покарання, репарації) при оцінці того, чи Держава виконала свій обов'язок належної ретельності щодо насильства стосовно жінок;
  - визначати та спростовувати гендерні стереотипи;
  - автоматично розглядати всі форми насильства стосовно жінок, в тому числі сексуальне насильство, як форму дискримінації жінок за статтею 14 Конвенції.

:
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf

:
https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_effective_prosecution_responses_to_violence_against_women_and_girls.pdf
Зокрема див. секції про стереотипи (с. 31); контрольний список ризику летальності (с. 53); захист жертв (с. 56 і 97); докази (с. 99) та експертних свідків (с. 111).

(
):
<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

(CEDAW):

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

CEDAW,
35

19.

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf

1995 .:

https://beijing20.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf

(2010):

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Model_Strategies_and_Practical_Measures_on_the_Elimination_of_Violence_against_Women_in_the_Field_of_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice.pdf

:
<https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf>

:
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf;jsessionid=BDFE3BF04DE30722EFF4311A1F63A6EC?sequence=1

Написала юридичний директор EHRAC Джессіка Гаврон.

1. Дане керівництво може бути корисним: ВООЗ, «Посібник для медично-правового догляду за жертвами сексуального насильства» (2003) <<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42788/924154628X.pdf;jsessionid=3CDA026E640ADAFB846790846A274E1B?sequence=1>>, доступ 19 січня 2021 р.; Королівська прокурорська служба, «Посібник з домашнього насильства для прокурорів» (оновлено 28 квітня 2020 р.) <<https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/domestic-abuse-guidelines-prosecutors>> доступ 19 січня 2021 р.
2. Європейський центр захисту прав людини (EHRAC) – це незалежний правовий центр, що займається веденням стратегічних судових справ у Європейському суді з прав людини та механізмами ООН проти Російської Федерації, Грузії, України, Азербайджану та Вірменії разом із юристами-партнерами та громадськими організаціями в цих країнах.
3. ГА ООН, «Актуальність заборони катувань та іншого жорстокого, нелюдського або принизливого поведіння чи покарання у контексті домашнього насильства, Проміжний звіт Спеціального доповідача ООН щодо запобігання катуванням та іншому жорстокому та нелюдському або принизливому поведінню або покаранню» (2019) док. ООН A/74/148, §3.
4. «Осман проти Великої Британії», заяв. № 23452/94 (ЄСПЛ, 28 жовтня 1998 р.).
5. «Еремія проти Республіки Молдови», заяв. № 3564/11 (ЄСПЛ, 28 травня 2013 р.), §49.
6. Справа Османа стосувалася одержимості вчителя чоловічої статі та його переслідування школяра Ахмета Османа та його родини, про що було повідомлено школі та поліції. Було вжито різні дисциплінарні заходи, але не було розпочато кримінальне переслідування. Зрештою зловмисник вистрелив у Ахмета та поранив його, а також застрелив його батька насмерть. Суд розробив зазначений вище тест та вирішив у цьому випадку, що доказів було недостатньо, щоб дійти висновку, що поліція знала або повинна була знати, що життя членів родини Османів були в реальній безпосередній небезпеці з боку винуватця.
7. «Осман» (н.4), §116.
8. «Майорано та ін. проти Італії», заяв. № 28634/06 (ЄСПЛ, 15 грудня 2009 р.)
9. «Сашо Горгієв проти колишньої Югославської Республіки Македонії», заяв. № 49382/06 (ЄСПЛ, 19 квітня 2012 р.).
10. «Горовенки та Бугара проти України», заяв. № 42418/05 (ЄСПЛ, 12 січня 2012 р.).
11. «Махмут Кайя проти Туреччини», заяв. № 22535/93, (ЄСПЛ, 28 березня 2000 р.), §89
12. «Блякай та ін. проти Хорватії», заяв. №74448/12 (ЄСПЛ, 18 вересня 2014 р.).
13. «Каяк проти Туреччини», заяв. № 60444/08 (ЄСПЛ, 10 липня 2012 р.), §§ 56, 59, 66..
14. «Онер'їлдіз проти Туреччини», заяв. № 48939/99 (ЄСПЛ, 30 листопада 2004 р.), §100.
15. «Талпіс проти Італії», заяв. № № 41237/14 (ЄСПЛ, 2 березня 2017 р.), §122.
16. «Володіна проти Росії», заяв. № 41261/17 (ЄСПЛ, 9 липня 2019 р.), §92.
17. «Опуз проти Туреччини», заяв. № 33401/02 (ЄСПЛ, 9 червня 2009 р.), §111.
18. «Т.М. і С.М. проти Республіки Молдови», заяв. № 26608/11 (ЄСПЛ, 28 січня 2014 р.), §§ 46, 60.
19. Там само, §47.
20. «Талпіс» (н.15), §129.
21. GREVIO, «Втручання третьої сторони – Курт проти Австрії» (2020) <<https://rm.coe.int/grevio-inf-2020-3-third-partyintervention-kurt-v-austria/pdfa/16809987e9>>, доступ 19 січня 2021 р., §9.
22. Серед ін., «Чібек проти Туреччини», заяв. № 55354/11 (ЄСПЛ, 23 лютого 2016 р.); «Курт проти Австрії», заяв. № 62903/15 (ЄСПЛ, 4 липня 2019 р.); «Тхелідзе проти Грузії», заяв. № 33056/17 (ЄСПЛ, комуніковано 23 червня 2017 р.); «Опуз» (н.17).
23. Що ілюструє судовий прецедент– див., напр., «Талпіс» (н.15), §9; «Курт» (н.22), §7; «Контрова проти Словаччини», заяв. № 7510/04 (ЄСПЛ, 31 травня 2007 р.), §8; «Чібек» (н.22), §12; «Халіме Кіліч проти Туреччини», заяв. № 63034/11 (ЄСПЛ, 28 червня 2016 р.), §7; «Валіулієне проти Литви», заяв. № 33234/07 (ЄСПЛ, 26 березня 2013 р.), §9; «М.Г. проти Туреччини», заяв. № 646/10 (ЄСПЛ, 22 березня 2016 р.), §7; «Е.М. проти Румунії», заяв. № 43994/05 (ЄСПЛ, 30 жовтня 2012 р.), §13; «Д.П. проти Литви», заяв. № 27920/08 (ЄСПЛ, 22 жовтня 2013 р.), §4.
24. Опуз (н.17), §111.
25. Див. §§ 14-20 цього Керівництва.
26. Смотри: Кондив. Конвенція Ради Європи щодо запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами (Стамбульська конвенція) [2011] Серія договорів Ради Європи, № 210, ст. 51; та §15 цього Керівництва.
27. Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, §260.
28. «Опуз» (н.17), §§ 111, 134.
29. «Валіулієне» (н. 23), окрема думка судді Пінто де Альбукерке.
30. «Кайя», §§ 88-101; «Кіліч проти Туреччини», заяв. № 22492/93 (ЄСПЛ, 28 березня 2000 р.), §§ 62-77; «Авсар проти Туреччини», заяв. № 25657/94 (ЄСПЛ, 10 липня 2001 р.), §§ 368-369, 411.
31. «Володіна» (н.16).
32. Див. справи, на які посилається §5 цього Керівництва.
33. Див. GREVIO, «Втручання третьої сторони у справі Курт проти Австрії» (н.21), §§ 13-15, і як показано у справах «Талпіс» (н.15), «Контрова» (н.23) та «Курт» (н.22). «Талпіс» (н.15), § 99: «У зв'язку з цим повторює, що діти та інші вразливі особи – категорії, до яких входять жертви домашнього насильства – зокрема мають право на державний захист у формі ефективного запобігання таких серйозних порушень особистої недоторканності».
34. Див., наприклад, релевантність ситуації у Південно-Східній Туреччині за оцінкою Суду щодо існування загрози та питань на знання у контексті справи «Кіліч проти Туреччини» (н.30).
35. Комітет ООН щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), «Загальна рекомендація № 19» (1992), §9; «А.Т. проти Угорщини», Комуніке № 2/2003 (CEDAW, 26 січня 2005 р.), §9.2; див. також Декларацію про ліквідацію насильства проти жінок (прийнята ГА ООН 20 грудня 1993 р., Рез. 48/104), ст. 4(с).

36. Міжамериканська конвенція щодо запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок – «Конвенція Белем-до-Пара» (прийнята 6 вересня 1994 р., набрала чинності 3 травня 1995 р.), ст. 7; Міжамериканський суд з прав людини, «Веласкес Родрігес проти Гондураса» (1998), серія С. №4, §172; Міжамериканська комісія з прав людини, справа «Марія да Пенья проти Бразилії» (2001), Звіт № 54/01, Справа 12.051.
37. Рада ООН з прав людини, «Звіт Спеціального доповідача ООН з питань насильства над жінками, його причин і наслідків, пані Радхіка Коомарасвами» (1996), док. ООН E/CN.4/1997/47/Add.1. Доповідь Спеціального доповідача з питань насильства по відношенню до жінок, його причин та наслідків пані Радхіка Коомарасвами.
38. Див. Стамбульська конвенція (н.26), ст. 5, 18, 49-56.
39. Як вимагає стаття 51 Стамбульської конвенції; див. також: УНЗ ООН, «Посібник щодо ефективної реакції обвинувачення щодо насильства над жінками і дівчатами» (2014) <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_effective_prosecution_responses_to_violence_against_women_and_girls.pdf>, доступ 19 січня 2021 р., с. 53 (контрольний список ризику летальності).
40. «Володіна» (н.16), §92; «Опуз» (н.17), §§ 141-151; «Т.М. і С.М.» (н.18), §46; «Талпіс» (н.15), §§ 106, 129..
41. КЛДЖ, «Общая рекомендация № 35» (2017 г.) UN Doc CEDAW/C/GC/35 (КЛДЖ, «Общая рекомендация № 35»), UN DOC A/HRC/31/57, п. 55.
42. Рада ООН з прав людини, «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо запобігання катуванням та інших випадків жорстокого, нелюдського або принизливого поведіння чи покарання» (2016), док. ООН A/HRC/31/57, §55,
43. «Марія да Пенья Майя» (н.36), §56.
44. «Володіна» (н.16), §113; див. також «Талпіс» (н.15), §117.
45. «Володіна» (н.16), §86; див. також «Беваква і С. проти Болгарії», заяв. № 71127/01 (ЄСПЛ, 12 червня 2008 р.), §83; «Опуз» (н.17), §§ 166-167; «Еремія» (н.5), §§ 62-66; та «Б. проти Республіки Молдови», заяв. № 61382/09 (ЄСПЛ, 16 липня 2013 р.), §53..
46. «Талпіс» (н.15), §118.
47. Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції (н.27), §260: «Багато винуватців погрожують своїм жертвам серйозним насильством, у т.ч. смертю, і піддавали своїх жертв серйозному насильству у минулому. Тому необхідно, що при будь-якій оцінці ризику чи при процесі управління ризиком потрібно брати до уваги ймовірність повторного насильства, зокрема смертельного насильства, й адекватно оцінювати серйозність ситуації».
48. «Курт» (н.22).
49. «М.С. проти Болгарії», заяв. № 39272/98 (ЄСПЛ, 4 грудня 2003 р.), §181.
50. Комітет CEDAW, «Загальна рекомендація № 35».
51. «Вертідо проти Філіппін», Комуніке № 18/2008 (CEDAW, 16 липня 2010 р.), док. ООН CEDAW/C/46/D/18/2008; «Р.П.Б. проти Філіппін», Комуніке № 34/2011 (CEDAW, 21 лютого 2014 р.), док. ООН CEDAW/C/57/D/34/2011..
52. Міжнародний кримінальний суд (МКС), «Правила щодо процедури та доказів» (2013 р.), правило 70; Статті 7(2) і 8(2) «Складових правопорушень» МКС; МКС, «Складові правопорушень» (2011), ст. 7 (1) (g)-1; МКС, «Прокурор проти Жермена Катанги», ICC-01/04-01/07, рішення про підтвердження звинувачень, 26 вересня 2008 р., §440; МКС, «Прокурор проти Жана-П'єра Бемба Гомбо», ICC-01/05-01/08-3343, рішення, 21 березня 2016 р., §§ 105-106..
53. Міжамериканський суд з прав людини, «Фернандес Ортега та ін. проти Мексики» (2011), серія С, № 224.
54. «Прокурор проти Жана-Поля Акаессу» (вирок), ICTR-96-4-T (2 вересня 1998 р.).
55. «Прокурор проти Кунарача, Ковача і Вуковича» (вирок), IT-96-23 & IT-96-23/1-A (12 червня 2002 р.).
56. Додатковий механізм до виконання Конвенції щодо запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок (MESECVI), «Другий звіт півкулі про виконання Конвенції Белем-до-Пара» (квітень 2012) <<https://www.oas.org/en/mesecvi/docs/mesecvi-segundoinformehemisferico-en.pdf>>, доступ 19 січня 2021 р.; Декларація про насильство щодо жінок, дівчат та підлітків і їхні сексуальні та репродуктивні права (19 вересня 2014 р.) OEA/Ser.L/11.710 MESECVI/CEVI/DEC.4/14.
57. «М.С.» (н.49), §181.
58. «Вертідо» (н.51), §8.9 (b).
59. Там само, §§ 8.9, 8.5.
60. CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §33.
61. Платформа семи незалежних регіональних експертних механізмів та експертних механізмів ООН щодо насильства стосовно жінок та прав жінок, «Відсутність згоди повинна стати глобальним стандартом для визначення зґвалтування» (2019) <<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25340&LangID=E>>, доступ 19 січня 2021 р.
62. «Е.Б. проти Румунії», заяв. № 49089/10 (ЄСПЛ, 19 березня 2019), §58.
63. Там само, §60.
64. Там само, §63.
65. «Гаазькі принципи щодо сексуального насильства» (2019) <<https://4genderjustice.org/ftp-files/publications/TheHague-Principles-on-Sexual-Violence.pdf>>, доступ 19 січня 2021 р.
66. Там само, п. 1, 2(b).
67. Там само, п. 5, 1(g).
68. Там само, п. 5, 1(j).
69. Там само, додаток 1, п. 1, прим. 16: «Згода на певну сексуальну активність також повинна бути конкретною та визначеною у часі. Таким чином, не достатньо, якщо особа погодилася на певну поведінку, якщо вона погодилася на відповідну активність(-ості) у попередньому випадку, якщо вона спочатку погодилася, але пізніше відмовилася від цієї згоди, або якщо характер сексуальної активності змінюється без її згоди».
70. Стамбульська конвенція (н.26), ст. 46(a).
71. CEDAW «Розслідування щодо Киргизстану згідно зі статтею 8 Необов'язкового протоколу Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (21 вересня 2018 р.), док. ООН CEDAW/C/OP.8/KGZ/1, §92(b).
72. CEDAW «Завершальні спостереження про шостий періодичний звіт Таджикистану» (9 листопада 2018 р.), док. ООН CEDAW/C/TJK/CO/6, §26.
73. CEDAW «Завершальні спостереження про восьмий періодичний звіт Білорусії» (18 листопада 2016 р.), док. ООН CEDAW/C/BLR/CO/8, §23(a).
74. Комітет з прав людини ООН «Завершальні спостереження про третій періодичний звіт Латвії» (11 квітня 2014 р.), док. ООН CCPR/C/LVA/CO/3, §9(a).

75. CEDAW «Завершальні спостереження про п'ятий періодичний звіт Литви» (24 липня 2014 р.), док. ООН CEDAW/C/LTU/CO/5, §25(e).
76. GREVIO «Звіт про оцінку вихідного рівня: Чорногорія» (2018), §§179, 182.
77. GREVIO «Звіт про оцінку вихідного рівня: Албанія» (2017), §135.
78. Відділ просування прав жінок Департаменту економічних та соціальних справ «Посібник для законодавства щодо насильства стосовно жінок» (2010) ST/ESA/32 («Посібник ООН для законодавства щодо насильства стосовно жінок»), с. 26, 27.
79. Там само, секція 3.4.3.1.
80. Платформа незалежних регіональних експертних механізмів та експертних механізмів ООН щодо насильства стосовно жінок та прав жінок (н. 61).
81. Див., серед іншого, «Опуз» (н. 17), §§ 138-139; Оновлені зразки стратегій та практичних заходів ООН щодо ліквідації насильства стосовно жінок у сфері запобігання злочинам та кримінального правосуддя, ГА ООН Рез. 65/228 (21 грудня 2010 р.), док. ООН A/RES/65/228, ст. 15(b).
82. Стамбульська конвенція (н.26), ст. 55.
83. Див. Пояснювальну доповідь до Стамбульської конвенції, §279.
84. CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §44.
85. «О.Г. проти Російської Федерації», Комуніке № 91/2015 (CEDAW, 6 листопада 2017 р.), док. ООН CEDAW/C/68/D/91/2015, §7.7; див. також «Х та Y проти Російської Федерації», Комуніке № 100/2016 (CEDAW, 16 липня 2019 р.), док. ООН CEDAW/C/73/D/100/2016..
86. «О.Г.» (н.85), §9.
87. CEDAW «Заключні спостереження про восьмий періодичний звіт Російської Федерації», док. ООН CEDAW/C/RUS/CO/8, §22.
88. Комітет ООН проти катувань, «Заключні спостереження про шостий періодичний звіт Російської Федерації», док. ООН CAT/C/RUS/CO/6, §§ 30-31.
89. Рада ООН з прав людини «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо запобігання катуванням та інших випадків жорстокого, нелюдського або принизливого поводження чи покарання» (2016), док. ООН A/HRC/31/57, §12.
90. «Т.М. і С.М.» (н.18), §§ 46, 60.
91. «Опуз» (н.17), §§ 138-139.
92. «Володіна» (н.16), §84.
93. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція про права людини, доповнена) (ЄКПЛ). Ст. 14 закріплює право не бути дискримінованим у «користуванні правами та свободами, визнаними в цій Конвенції». Отже, ЄСПЛ завжди розглядає ст. 14 у поєднанні з іншим матеріальним правом в рамках ЄКПЛ. Однак ст. 14 не залежить від існування порушення іншого права. Ст. 1 протоколу № 12 розширює охоплення захисту від дискримінації і становить окреме незалежне право. Більш детальну інформацію див. у: ЄСПЛ, «Посібник до статті 14 Європейської конвенції про права людини і статті 1 протоколу № 12 до Конвенції: заборона дискримінації» (оновлено 31 серпня 2020 р.) <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_14_Art_1_Protocol_12_ENG.pdf>, доступ 19 січня 2021 р., с. 6-10.
94. «Даджон проти Великої Британії», заяв. № 7525/76 (ЄСПЛ, 22 жовтня 1981 р.), §49, «Шассанью та ін. проти Франції», заяв. №№ 25088/94, 28331/95 і 28443/95 (ЄСПЛ, 29 квітня 1999 р.), «Азіз проти Кіпру», заяв. № 69949/01 (ЄСПЛ, 22 грудня 2004 р.).
95. «Опуз» (н.17), §200; «Балшан проти Румунії», заяв. № 49645/09 (ЄСПЛ, 23 травня 2017 р.), §88; див. також: CEDAW, «Загальна рекомендація № 19», §§1, 6-7; CEDAW, «Загальна рекомендація № 28 про ключові зобов'язання сторін Держав згідно зі статтею 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (2010), док. ООН CEDAW/C/GC/28 (CEDAW, «Загальна рекомендація № 28»), §19; CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §1; «О.Г.» (н.85), §7.3; Рада ООН з прав людини «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо запобігання катуванням та іншим випадкам жорстокого, нелюдського або принизливого поводження чи покарання» (2016) док. ООН A/HRC/31/57, §55; Стамбульська конвенція (н. 26), ст. 3(а); «Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції», §1.
96. CEDAW, «Загальна рекомендація № 19», §7.
97. CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §2..
98. Див., наприклад, CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §§ 16, 17; Рада ООН з прав людини «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо запобігання катуванням та інших випадків жорстокого, нелюдського або принизливого поводження чи покарання» (2016) док. ООН A/HRC/31/57, §§ 8, 11; Рада ООН з прав людини «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо катувань та інших випадків жорстокого, нелюдського або принизливого поводження чи покарання, Манфред Новак» (2008), док. ООН A/HRC/7/3, §36; Комітет з прав людини, «Загальний коментар № 28 про статтю 3: рівність прав чоловіків і жінок» (2000), док. ООН CCPR/C/21/Rev.1/Add.10.
99. «Володіна» (н. 16), §111 (курсив додано).
100. Див., наприклад, «Еремія» (н. 5), §89; «Мудріч проти Республіки Молдови», заяв. № 74839/10 (ЄСПЛ, 16 липня 2013 р.), §63; «Бальшан» (н. 95), §85.
101. «Опуз» (н.17), §200 (курсив додано); «Бальшан» (н.95), §88; «Володіна» (н.16), §111.
102. Див. також: CEDAW, «Загальна рекомендація № 19», §§ 1, 6-7; CEDAW, «Загальна рекомендація № 28», §19; CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §1; «О.Г.» (н. 85), §7.3; Рада ООН з прав людини «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо запобігання катуванням та іншим випадкам жорстокого, нелюдського або принизливого поводження чи покарання» (2016), док. ООН A/HRC/31/57, §55; Стамбульська конвенція (н. 26), ст. 3(а); «Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції», §1.
103. Стамбульська конвенція (н.26), Преамбула.
104. CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §19.
105. Рада ООН з прав людини «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо запобігання катуванням та іншим випадкам жорстокого, нелюдського або принизливого поводження чи покарання» (2016), док. ООН A/HRC/31/57, §6.
106. Для порівняння два рішення, винесені у 2016 р. проти однієї Держави: «Чівек проти Туреччини» (н.22) та «Халіме Кіліч проти Туреччини» (н.23).
107. Див. CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §§ 11, 2.
108. Див., серед іншого, «Володіна» (н.16), §92, та «Еремія» (н.5), §51.
109. «Ангелова та Ілієв проти Болгарії», заяв. № 55523/00 (ЄСПЛ, 26 липня 2007 р.), §98; див. також: «Віраб'ян проти Вірменії», заяв. № 40094/05 (ЄСПЛ, 2 жовтня 2012), §218.
110. Міжамериканський суд з прав людини, «Гонсалес та ін. ("Бавовняне поле") проти Мексики» (2009), серія С, № 205, §293.
111. «Фернандес Ортега та ін.» (н.5), §193.
112. «Еремія» (н.5), §51.

113. «Вертідо» (н.51)§8.4; див. також, CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §26(с).
114. «Талпіс» (н.15), §141; «Еремія» (н.5), §89.
115. Комітет ООН проти катувань, «Загальний коментар № 3: Виконання статті 14 сторонами Держав» (2012), док. ООН CAT/C/GC/3, §33.
116. Там само, §194.
117. Див., наприклад, «Володіна» (н.16), §§ 97-98.
118. Див. там само, §95.
119. Див. також: Стамбульська конвенція (н. 26), ст. 54; «Посібник ООН для законодавства у справах насильства стосовно жінок» (н. 78), §3.9.7.2, с. 43-44.
120. CEDAW, «Загальна рекомендація № 19». Щодо інвалідності див.: «Р.П.Б.» (н.51); «Л.Р. проти Республіки Молдова», Комуніке № 58/2013 (CEDAW, 28 лютого 2017 р.), док. ООН CEDAW/C/66/D/58/2013; «Е.Б.» (н.62); Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (КПОІ) (прийнята 13 грудня 2006 р., набрала чинності 3 травня 2008 р.), ГА ООН Рез. А/RES/61/106 (КПОІ), ст. 12; КПОІ, «Загальний коментар № 6 про рівність і недискримінацію» (2018), док. ООН CRPD/C/GC/6. Щодо дітей див.: Конвенція ООН про права дитини (КПД) (прийнята 20 листопада 1989 р., набрала чинності 2 вересня 1990 р.) ГА ООН Рез. А/RES/44/25; КПД, «Загальний коментар № 12 про право дитини бути почутою» (2012), док. ООН CRC/C/GC/12; «М.Г.С. проти Румунії», заяв. № 61495/11 (ЄСПЛ, 15 березня 2016 р.); «М.С.» (н.49); «І.К. проти Румунії», заяв. № 36934/08 (ЄСПЛ, 24 травня 2016 р.).
121. «Посібник ООН для законодавства щодо насильства стосовно жінок» (н.78), §3.9.6, с. 42.
122. Там само, §3.9.7.1, с. 43.
123. Див. CEDAW, «Загальний коментар № 35», §19.
124. Див. CEDAW «Загальна рекомендація», §§ 29 (с)(ii), 32(b).
125. Рада ООН з прав людини, «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо насильства над жінками, його причин і наслідків» (2017) док. ООН А/НRC/35/30, §98.
126. Там само, §106.
127. CEDAW «Заключні спостереження про восьмий періодичний звіт Російської Федерації», док. ООН CEDAW/C/RUS/CO/8, §22.
128. Комітет ООН проти катувань, «Загальний коментар № 3: Виконання статті 14 сторонами Держав» (2012), док. ООН CAT/C/GC/3, §34.
129. CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §26(с).
130. Європейський інститут гендерної рівності (ЕІГР), «Оцінка та управління ризиком насильства з боку інтимного партнера в ЄС» (листопад 2019) <<https://eige.europa.eu/publications/risk-assessment-and-management-intimatepartner-violence-eu>>, доступ 19 січня 2021 р.
131. Там само, секція 2.4.1.1.
132. «Володіна» (н.16). Див. також: УНЗ ООН, «Посібник щодо ефективної реакції поліції на насильство над жінками і дівчатами» (2010) <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_Effective_police_responses_to_violence_against_women_English.pdf>, доступ 19 січня 2021 р.
133. «Константін Маркін проти Росії», заяв. № 30078/06 (ЄСПЛ, 22 березня 2012 р.), §142-143.
134. CEDAW, «Загальна рекомендація № 35», §35(b).
135. «Вертідо» (н.15), §8.4.
136. Там само, §8.5; див. також GREVIO, «Втручання третьої сторони у справі "Курт проти Австрії"» (н.21), §§ 10-11.
137. Департамент захисту дітей, Уряд Західної Австралії, «Фактологічний бюлетень 3: Характеристики винуватців» (2013) <<https://www.dcp.wa.gov.au/CrisisAndEmergency/FDV/Documents/2015/FactSheet3Perpetratorcharacteristics.pdf>>, доступ 19 січня 2021 р., с. 1, 3.
138. Як стверджують судді Пінто де Альбукерке та Дедов у своїй окремій думці у справі «Володіна» (н. 16), §§ 13-20. Див. також «Гонсалес та ін. ("Бавовняне поле")» (н. 110), §450; Рада ООН з прав людини, «Звіт Спеціального доповідача ООН щодо насильства над жінками, його причин і наслідків, Рашіда Манджу» (2013), док. ООН А/НRC/23/49, §75.

EHRAC European Human Rights
Advocacy Centre

NW4 4BT

. +44 208 411 2826

www.ehrac.org.uk

ehrac@mdx.ac.uk

EHRAC створений в Університеті Міддлсекс.
Університет є звільненою благодійною
організацією на підставі Закону про благодійність
1960 року.

Фото обкладинки: Іра Абрамова.